

*'Als ik er straks niet meer ben, dan ben ik los van ruimte, tijd en materie.
Ik kan in het verleden kijken en in de toekomst.
Dan sta ik op Jupiter en kan ik het heelal overzien.
Ik ben niet bang om dood te gaan, ik ben vooral nieuwsgierig.
En als ik de kans krijg, dan laat ik weten hoe het is.'*

Lammert Huizing, 11 maart 2013

'Nee'

'Nee, ik ga niet mee,' antwoord ik rustig en zo vastberaden als ik kan. In gedachten heb ik dit moment vaak geoefend. Pa móét begrijpen dat mijn beslissing vaststaat. Vanonder zijn borstelige wenkbrauwen kijkt hij me indringend aan.

'Dat had ma al gezegd,' reageert hij zuinig.

Ze hebben mijn laatste brief dus met elkaar besproken. Ik had niet anders verwacht. Sterker nog, dat was ook de bedoeling, want ik weet niet hoe ik anders met ze in gesprek moet komen. Ik wil niet mee emigreren naar Canada. Mijn toekomst is niet op een boerderij, ik wil studeren, de wereld ontdekken, dat weten pa en ma. Het is zinloos om met mij te praten over wonen en leven in Canada. Misschien had ik beter niet kunnen komen, het had me een lange fietstocht door de regen bespaard. Maar vroeg of laat, met Pasen of Pinksteren, zou deze confrontatie toch gekomen zijn.

'Het wordt tijd dat je gaat bijdragen,' gaat pa verder. Zijn stem klinkt gespannen, maar even beslist als altijd. 'Je kunt je niet langer afzijdig houden. We zijn één gezin, we gaan als één gezin naar Canada.'

Het is februari 1947. Mijn twintigste verjaardag heb ik net gevierd, zonder pa en ma. Natuurlijk hebben ze een felicitatiekaart gestuurd, maar op bezoek zijn ze niet geweest. Ze kunnen nooit weg van de boerderij, behalve voor de kerk en de jaarmarkt.

Nu zit ik tegenover hem aan de keukentafel. Vanaf de deel dringt het gejoel van de vier jongsten door tot in de keuken. Mijn oudste broers en zussen zijn niet thuis. Albert zit in Nederlands-Indië, Johan en Bert werken bij een boer in de buurt, Greta is in de kost bij een familie in Rotterdam en leert voor verpleegster, Anja, Meintje, Rosa en Josje zijn op school.

Mijn koude wangen tintelen door de warmte van de turfkachel. Uit de tuit van de koffiepot op de kachel ontsnapt een kringeltje damp. Voor me op tafel staat een witte, emailen mok door ma met koffie volgeschonken. Excuses mompelend liet ze ons gauw alleen, maar niet zonder een schoteltje neer te zetten met daarop twee plakjes zelfgebakken kruidkoek. Pa en ik zijn er dol op, niets smaakt zo lekker als haar kruidkoek met kleine stukjes sukade. Normaal is het een lekkernij op zondag. Ze moet gedacht hebben dat haar zoetigheid ons gesprek enigszins kan verzachten.

Voorzichtig neem ik een slok van mijn koffie. Het email kan soms zo heet zijn, dat je er blaren van op je lippen krijgt. De eerste smaak is bitter, maar dan proef ik de zoete tonen van gebrande suiker.

Ik warm weer een beetje op na een fietstocht van drie uur uit Zuidwolde, langs de vaart naar Emmen en vanaf daar dwars door het veen via Ter Apel naar Sellingerbeetse. Het is voorjaar, maar met een graad of zes, harde wind en regen lijkt het eerder herfst. Het water in de sloten staat zo hoog dat de velden deels onder water staan. Sinds het einde van de oorlog, nu bijna twee

jaar geleden, is het voorjaar niet zo nat geweest.

Ma vroeg me langs te komen om te helpen met het invullen van de emigratiepapieren. Natuurlijk was dat een smoes om mij hier te krijgen, zij handelt alle correspondentie altijd zelf af.

Ik kijk mijn vader aan en zie hoe hij gaat verzitten en zijn pijp uit de asbak pakt. Naast de asbak ligt zijn pet op tafel. Ik kan me geen moment heugen dat hij zonder is. Zelfs als hij en ma naar bed gaan gaat de pet mee en krijgt een plaatsje op het nachtkastje naast het zilveren doosje met zijn vesthorloge. Een erfstuk van opa, dat hij alleen op zondag en speciale dagen draagt.

Met zijn rechterduim drukt hij het restje tabak in de pijpenkop aan, sabbelt even kort aan het mondstuk van zijn pijp en klemt het tussen zijn tanden. Uit het doosje op tafel neemt hij een lucifer en strijkt die langs de zijkant van het doosje aan. Hij brengt de vlam boven de pijpenkop die hij met zijn linkerhand iets schuin houdt en zuigt hem naar binnen. Vrijwel direct ontsnapt een rookpluim aan zijn lippen die de keuken vult. Ik houd van die geur. Het is de geur van thuis.

‘Mijn plek is in Zuidwolde’, bevestig ik mijn eerdere antwoord. Langzaam voel ik de boosheid in mij groeien. Boosheid over het verdrongen verdriet van lang geleden, over het gevoel jarenlang genegeerd en gekrenkt te zijn en niet te kunnen voldoen aan zijn beeld van de oudste zoon waar pa trots op kan zijn. Ook nu luistert hij niet naar wat ik zeg. Het liefst ontwijk ik zijn blik, maar toch dwing ik mijzelf hem aan te kijken. Hoe duidelijk moet ik zijn? Welke woorden moet ik spreken? Wanneer luistert hij nu écht naar mij? Waarom geeft pa me telkens het gevoel dat ik er niet toe doe? Ik wil mijn *eigen* leven leiden en de wereld ontdekken, net als de schrijvers van de talloze boeken die ik lees.

Mijn vader wil daar niets van weten, zijn wil is wet. Studeren en de wereld begrijpen? ‘Wie bevriend wil zijn met de wereld,

maakt zich tot vijand van God.' Hoe vaak heb ik hem dat niet horen zeggen? Die boodschap slik ik niet meer. Als de wereld zoveel kwaad brengt, waarom heeft God haar dan zo gemaakt? Al ben ik honderd keer zijn oudste zoon en eerste erfgenaam, ik ga niet mee naar Canada.

Pa legt zijn pijp op de rand van de asbak en kijkt me aan. Met zijn handen plat op tafel schuift hij zijn stoel naar achteren, staat op en leunt dreigend naar voren. Ik ben een kop groter dan hij, maar aan alles zie je dat hij sterk is. Zijn brede schouders, sterke armen met grote handen en zijn door hard werken in weer en wind doorleefde kop. Een moment voel ik huivering en vraag ik me af wat ik hier doe.

'Het is afgelopen!', buldert hij. Zijn ogen priemen in de mijne, adrenaline kleurt zijn hoofd knalrood. 'Je houdt je niet langer meer afzijdig van ons gezin, je zegt je rotbaantje bij notaris Van Beek op en gaat met ons mee. Ik wil er niets meer over horen!'

Hij zwijgt enkele seconden, even is er geen geluid tot zijn zware ademhaling en het geknetter van turf in de kachel de stilte weer verbreken.

Met meer dedain had hij het niet kunnen zeggen. Al mijn spieren verkrampen en het zweet breekt me uit. Als door een onzichtbare, ijzersterke hand voel ik me diep in het kussen van mijn stoel gedrukt. Mijn linkerbeen voelt koud. Ik weet niet goed of dat komt door zijn uitbarsting of door het kille weer. Als ik ga verzitten schiet een pijnscheut vanuit mijn heup naar mijn tenen. Met mijn hand probeer ik de pijn weg te wrijven. Tevergeefs. Ik ga rechtop zitten en probeer mijn linkerbeen te strekken om te ontspannen.

Mijn angst voor deze confrontatie maakt plaats voor woede. De energie van alle opgekropte boosheid van de afgelopen jaren voel ik in mijn borststreek samenkomen. Mijn hart bonst en

mijn adem gaat zwaar. Ik voel me sterker en tegelijkertijd banger dan ooit.

‘U heeft niets meer over mij te zeggen,’ zeg ik duidelijk en zo rustig mogelijk. Woedend kijkt hij me aan. Ik zie hem denken: waar haalt die jongen het lef vandaan om mij tegen te spreken? Nog voordat hij kan reageren ga ik verder.

‘Ik afzijdig?’, roep ik met zoveel stemverheffing dat moeder het in de woonkamer wel moet horen. Met de woordenstroom die dan volgt neemt mijn boosheid verder toe. ‘Het loon van mijn rotbaantjes heb ik altijd aan moeder afgedragen voor u en de kleintjes. Zelf had ik nauwelijks geld om rond te komen!’, sneer ik.

Het minachtende glimlachje op zijn mond helpt me over mijn laatste gêne heen. Ik ga staan en duw mijn stoel zo hard achteruit dat die achterover op de grond valt. Dan sla ik met mijn vuist op de tafel dat de lepeltjes in de mokken ervan trillen. Vaders pijp valt van de asbak.

‘Zo denkt u dus werkelijk over mij!’, blaas ik terug. ‘Ik ben uw oudste zoon, en al zegt u het niet hardop, al die jaren schaamt u zich voor mij, voor mijn handicap, voor mijn niet aflatende honger naar kennis en mijn onvermogen om te kunnen helpen op de boerderij. Jammer dan, dat ik niet aan uw beeld volde!’

Mijn lijf staat stijf van de spanning. Het is alsof er een deksel is opengegaan van een put die jarenlang is volgestopt met afwijzing en minachting, waaruit zoveel verdriet en pijn naar boven komt dat het onhoudbaar is geworden.

‘Van ons beiden bent ú degene die zich afzijdig houdt. Nog nooit heeft u naar mij omgekeken. Wanneer heeft u voor het laatst naar mij geïnformeerd? En hoe denkt u te weten wat mij werkelijk bezighoudt? Dat staat echt niet in uw Bijbel! U doet alles voor uw aanzien bij de dominee en de mensen in de buurt.

Een gehandicapte boerenzoon die niet kan werken en alleen met zijn neus in de boeken zit past daar niet bij. Ik ben het zat uw last en uw schaamte te zijn en genegeerd te worden.'

Mijn handen trillen van boosheid en angst. Voor me zie ik slechts een schim. Even houd ik mijn mond en haal diep adem, op zoek naar kracht voor mijn laatste woorden.

'Nee,' zeg ik vastberaden, 'ik ga niet mee! Ik ga op reis en daarna studeren, wat u daar ook van vindt. Ik ga niet naar Canada!'

Het volgende moment vliegt vaders pet rakelings langs mijn gezicht. Zijn ogen schieten vuur. 'Jij moet niet zo lelijk doen!,' schreeuwt hij. Zijn stem slaat over van woede. Alsof hij me een lel om mijn oren gaat geven buigt hij over de tafel naar me toe. Een ogenblik lijkt hij te twijfelen, dan draait hij zich om en loopt met grote passen de keuken uit. 'Ik wil je nooit meer zien!,' brult hij en slaat met een klap de deur achter zich dicht. Het houten kruisje boven de deurpost valt op de grond.

Trillend van woede pak ik mijn stoel van de grond en ga weer zitten, verrast door mijn eigen stelligheid en kracht waarmee ik de jarenlange opgekropte boosheid en hunkering naar zijn erkenning eruit heb gegooid. Oh, wat ben ik boos, over zijn minachtende houding maar vooral over zijn lafheid. Nooit heb ik hem tegengesproken en bij de eerste de beste tegenspraak doe ik lelijk?

Zijn pijp ligt smeulend op tafel. De laatste slok koffie sla ik snel achterover. Bah, koud en bitter. Ik sta op, raap het kruisje van de grond en leg het op het kastje naast de deur, vaders pet laat ik liggen. Ik pak mijn jas van de haak en dan staat ma in de deuropening. Tranen glinsteren op haar wangen. Aan haar rokken hangen Frederik en Daantje, geschrokken van de ruzie tussen pa en mij. Ma draagt een bundeltje lappen met een pannetje erin. 'Hier, wat te eten voor als je weer thuis bent.' Ze

duwt het in mijn handen en houdt mij even vast. Het voelt als afscheid.

Jankend zit ik op de fiets terug naar huis. De tranen ontladen mijn boosheid, waardoor er ruimte ontstaat voor het verdriet dat ik al zo lang wegdruk. Ik voel me leeg, verlaten en doodmoe. Regendruppels glijden langs mijn nek over mijn rug, maar ik voel ze nauwelijks. Nog maar een uur onderweg en mijn jas is al doorweekt. Ik heb het koud en mijn linkerbeen kan niet meer. Ik verlang naar huis, naar mijn kamer in Zuidwolde. Daar kan ik mijzelf zijn. Nog twintig minuten doortrappen over het veen, dan ben ik in Nieuw-Weerdinge. Dat is ongeveer halverwege. Misschien kan ik daar bij tante Derkje schuilen en wat rusten.